

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSAÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastajan taustaorganisaatio

Vammaisjärjestö [Suomen Kuurosokeat ry]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälässä 3, Vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukeminen, mainitaan ”Vammaisella henkilöllä on oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa”. Ehdotamme, että lause olisi on muotoa ”vammaisella henkilöllä on oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kieltä ja kommunikointikeinoa. Samaa sanaparia ehdotamme myös pykälään 7, valmennus, eli henkilöllä on oikeus saada valmennusta kieleen ja kommunikointiin, sekä pykälään 5, päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen: päätöksenteossa on otettava huomioon kieli ja kommunikointitapa.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perustelut tukevat pääosin lain soveltajaa, mutta riskinä on, että osa ikääntyneistä kuulonäkövammaisista rajautuu virheellisesti palveluiden ulkopuolelle. Tulkitaanko esimerkiksi silmänpohjanrappeuman aiheuttama näkövamma ikääntymisestä johtuvaksi, vaikka niin ei pitäisi olla? Näkövamma on aina silmälääkärin toteama, eikä kuulu normaaliin ikääntymiseen.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esitys voi vaarantaa iäkkäiden vammaisten tai ikääntyneenä vammautuvien henkilöiden yhdenvertaisuutta. Perusteluissa mainitaan, että nykytilanteessa osa kunnista on myöntänyt palveluita vammaispalvelulain perusteella silloin, jos kunnan palvelut, esimerkiksi kotihoito, on ollut puutteellista. Vaikeavammaisten ikäihmisten vammaispalveluiden saanti ei saa vaarantua sen vuoksi, että kunnat karsivat kuluja puutteellisten muiden palveluidensa takia.

Pyrkii vahvistamaan vammaisten yhdenvertaisuutta keskenään.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ei lisää viittomakielisten osallisuutta. Eikä niiden ikäihmisten osallisuutta, joilla on erikoislääkärin diagnosoima vaikea asteinen kuulonäkövamma. Vammaispalvelut ovat edellytys yhdenvertaiselle osallistumiselle kaikenikäisille vammaisille.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perustelut tukevat pääosin lain soveltajaa, mutta riskinä on, että osa ikääntyneistä kuulonäkövammaisista rajautuu virheellisesti palveluiden ulkopuolelle. Tulkitaanko esimerkiksi silmänpohjanrappeuman aiheuttama näkövamma ikääntymisestä johtuvaksi, vaikka niin ei pitäisi olla? Näkövamma on aina silmälääkärin toteama, eikä kuulu normaaliin ikääntymiseen.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

liikkumisen tuen eri toteuttamistavat, erityisesti kilometri- tai euromäärään perustuvat matkat missä tahansa Suomessa

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

ikäntymisrajaus kaikkien vammaispalveluiden kohdalla

2.

Riittävätkö henkilökohtaisen avustajan tunnit, jos liikkumisen tuki toteutetaan henkilökohtaisen avustajan avulla.

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On hyvä esitys, että vammaiset lapset olisivat oikeutettuja palveluihin myös silloin, kun lapsi osallistuu ilman muita perheenjäseniä toimintoihin, joita muut ikätoverit tekevät yleensä itsenäisesti tai muiden lasten kanssa. Tämä kattaisi esimerkiksi kuulonäkövammaisen lapsen ryhmäliikuntaharrastamisen avustajan kanssa.

On hyvä, että lakiin sisällytettäisiin uutena palveluna esteettömän asumisen tuki lapsen virallisen asuinpaikan lisäksi myös toisen vanhemman asuntoon.

Diagnoosin saaminen monitarpeisilla saattaa olla haasteellista. Kuulonäkövamma on vaikea todentaa muiden vammojen takaa. Tällöin jää huomiomatta kaksoisaistivamman seurannaisvaikutukset. Ohjausmenetelmät ja kommunikaatiomenetelmät sekä kommunikaatiovälineissä tulee huomioida kaksoisaistivammaiselle monitarpeiselle henkilölle sopiviksi. Kuulonäkövammaisilla monitarpeisilla asiakkailla on usein käytössään erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (mm. olemuskieli, kuvat, esineet, viittomat, kommunikaatiosovellukset). Heidän tuottamisensa voi tapahtua erilaisella kommunikaatiomenetelmällä kuin vastaanottaminen. Kommunikaatiomenetelmä voi olla avustettua tai ei avustettua.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotetun lain ns. ikääntymisrajaus on erittäin huolestuttava. Näkö- ja kuulonäkövammaisista henkilöistä suuri osa on iäkkäitä, jotka tarvitsevat vammansa vuoksi vammaispalveluita. Esimerkiksi näkövammautuminen ei liity normaaliin ikääntymiseen ja näkövamma on aina silmälääkärin toteama. Tässä on jo nykylainsäädännön aikana ollut ongelmia. Lakiesitys uhkaa rajoittaa ikääntyneiden vammaisten tai ikääntyneenä vammautuneiden henkilöiden palveluiden saantia ja on siten riski yhdenvertaisuuden toteutumiselle. Lain perusteluiden mukaan vanhuspalvelulakia ja sosiaalihuoltolakia on uudistettu vaiheittain, mutta ne eivät sellaisenaan riitä turvaamaan iäkkäiden vammaisten asemaa. Esimerkiksi RAI-arviointivälineistö, jonka käyttö on aloitettava viimeistään 1.4.23, soveltuu huonosti kuulonäkövammaisten henkilöiden arviointiin, tästä voi aiheutua erheellinen käsitys kaksoisaistivammaisen henkilön toimintakyvystä.

On myös tärkeää eritellä kaksoisaistivammaisen henkilön tuottamisen ja vastaanottamisen kielet ja menetelmät. Usein on niin, että vastaanottamisen keinot ovat erilaiset kuin itse tuottamisen. Tämä unohtuu usein.

Soveltamisalan perusteluissa on hyvin huomioitu, että avun tarve voi olla myös lyhytaikaista, ei-jatkuvaa tai ennalta arvaamatonta, ja ilman sitä henkilön terveys tai turvallisuus voi vaarantua. Tämä laajentaa välttämättömyyden arviointia.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Palveluohjauksen tulee olla hyvinvointialuilla kattavaa, jotta esimerkiksi kuulonäkövammaiset monitarpeiset perheet eivät jäisi yksin palvelutarpeita yksilöllisesti selvitetessä.

Kaksoisaistivammaisilla voi olla esim. implantti käytössä ja henkilöt voivat käyttää sekä puhekieltä että viittomakieltä, he ovat kaksikielisiä.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Valmennusta koskevan pykälän 7, momentti 2 perusteluissa on huomioitu, että valmennus voi olla viittomakielen opetusta, ja hyvänä tavoitteena on, että kuulonäkövammaisella on yhteinen kieli ja kommunikointikeino läheistensä kanssa. Joidenkin monitarpeisten kuulonäkövammaisten kohdalla on huomioitava, että kyseessä on vuorovaikutus ja kommunikaatio, ei välttämättä aina kielen hallinta. Tämä on esityksessä tuotu esiin tarkentamalla, että valmennus voi olla myös vuorovaikutustaitojen tukemista.

On hyvä, että pistekirjoituksen opetus on myös mainittu esimerkkinä valmennuksen sisällöstä.

Valmennusta antaville henkilöille ei esityksen mukaan asetettaisi yleisiä pätevyysvaatimuksia. Ammattihenkilöllä, joka opettaisi esimerkiksi kuulonäkövammaiselle henkilölle taktiilia, eli kädestä käteen viittomista, on oltava tehtävään asianmukainen pätevyys.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On hyvä uudistus, että henkilökohtaiseen apuun voisi sisältyä sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Kuulonäkövammaisten kohdalla näitä toimenpiteitä voivat olla esim. silmätippojen laitto, verenpaineen tai verensokerin mittaaminen tai korvien puhdistus.

Hyvää on myös se, että omainen voi toimia henkilökohtaisena avustajana erityisestä syystä, nykyisin erityisen painavan syyn sijaan. Näiden ero on tosin tulkinnanvarainen.

Henkilökohtaisen avun toteuttaminen työnantajamallilla edellyttää esityksen mukaan vammaisen henkilön kykyä sekä suostumusta työnantajana toimimiseen, mikä on hyvä esitys.

Pykälän 9, 3 momentin mukainen henkilökohtaisen avun tarve voi olla myös silloin, jos henkilö asuu tehostetussa palveluasumisessa.

9 pykälän mukaan ”Henkilökohtaisen avun myöntämisen edellytyksenä on, että vammaisen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä.” Perusteluissa on kohtuullisen hyvin kerrottu, mitä tällä tarkoitetaan. Mikäli vaikeavammaisen ei pysty tuettunakaan ilmaisemaan tahtoaan avun sisällöstä, on viranhaltijan huolehdittava, että henkilö saa riittävän avun muiden palveluiden kautta.

Tilapäisten lisätuntien saaminen vapaa-ajan toimintoihin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen on liian hidas prosessi silloin, kun kyseessä on lyhyellä varoajalla tapahtuva osallistuminen. Esim. vammattomat nuoret pystyvät spontaanisti osallistumaan ikäistensä kanssa tapahtumiin.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kuulonäkövammaisilla monitarpeisilla henkilöillä on erilaisia kommunikaatiomenetelmiä ja nämä menetelmät vaihtelevat yksilöllisesti. Onko lähi-ihmisillä ja ammattilaisilla esim. asumisyksikössä asuvien asiakkaiden työntekijöillä riittävää osaamista asiakkaan käyttämiin kommunikaatiomenetelmiin, jotta työntekijä osaisi tukea asiakasta päätöksenteossa. Kaikilla asiakkailla ei välttämättä ole oikeutta Kelan puhevammaisten tulkkauspalveluun, koska puhevammaisten tulkkauspalvelu edellyttää jonkinlaista kieltä. Olemuskieli voi olla varhaisen vuorovaikutuksen tasolla, jolloin tulkkauspalvelua estyy.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Vaativan moniammatillisen tuen tarpeessa on muitakin diagnoosiryhmiä, kuin kehitysvammaiset. Esimerkiksi kuulonäkövammaiset monitarpeiset henkilöt tarvitsevat vaativaa moniammatillista tukea. Erityisen vaativaan hoitoon pääsyyn on nykykokemusten perusteella vaadittu kehitysvamma diagnoosi.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asumisen tuessa on huolehdittava henkilön oikeudesta omankieliseen palveluun, esimerkiksi palveluihin viittomakielellä.

Asumisen tuki on toteutettava ottaen ensisijaisesti huomioon vammaisen henkilön omat toiveet. Kaksoisaistivammaisilla korostuu mukautukset asumisessa valaistus, induktio silmukoiden käyttömahdollisuus ryhmätiloissa, sekä kieli ja kommunikaatiomenetelmien hallinta palvelua tuottaessa.

Itsenäinen toimintakyky lisääntyy, kun palveluasumisen asuinolosuhteet ovat esteettömät.

On hyvä, että pykälässä 17 on huomioitu esteettömän asumisen tuki lapsen vuoroasumistilanteissa sekä tuen myöntäminen myös palveluyksikössä olevaan asuntoon.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lyhytaikaista huolenpitoa järjestettäessä on huomioitava vammaisen oikeus saada palvelua omalla kielellään ja omalla kommunikaatiotavallaan, esimerkiksi viittomakielellä.

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Lakiesityksessä päivätoiminta rajataan koskemaan vain työikäisiä, eli esimerkiksi iäkkäät kuulonäkövammaiset henkilöt eivät olisi oikeutettuja päivätoimintaan. Kuulonäkövammaisen henkilön voi olla vaikeaa osallistua sellaiseen vanhuspalvelulain mukaiseen päivätoimintaan, jossa muut osallistujat ovat näkeviä ja kuulevia henkilöitä.

Päivätoiminnan toteuttamisessa on huomioitava vaikeavammaisen henkilön kieli ja kommunikaatiotapa sekä päivätoiminnan tilojen tulee olla soveltuvat kaksoisaistivammallisille valaistuksen, kuulon apuvälineiden (induktiosilmukan) sekä toimintatapojen- ja menetelmin huomioivaa sekä tulkkauspalvelun käytön edellyttämä lisätarve.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolista 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Liikkumisen tuen monipuolisemmat toteutustavat ovat erittäin tervetulleita. Hyvinvointialueiden on pidettävä huoli siitä, että mainitut tavat ovat tosiasiallisesti vaikeavammaisten henkilöiden valittavissa ja käytettävissä yksilöllisen tarpeen mukaan. Lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaan oikeuteen saada selvitys eri toteutusvaihtoehdoista.

Pykälän 21 perustelujen mukaan ”Ehdotetun lain toissijaisuudesta johtuen vammaista henkilöä tuettaisiin ensisijaisesti käyttämään julkista liikennettä, johon kuuluu kutsu- ja palveluliikenne. Liikkumisen tukea olisi mahdollista järjestää myös vain osalle matkaa, jos vammaisen henkilö pystyy käyttämään itsenäisesti julkista liikennettä muun osan matkaa.” Mikäli vammaisen henkilö kulkisi osan matkasta julkista liikennettä hyödyntäen, pitää sen olla vammaisen henkilön edun mukaista.

Liikkumisen tuessa, käytettäessä kuljetuspalvelua, on säilytettävä mahdollisuus vakiotaksin käyttöön silloin, kun se on vaikeavammaisen henkilön edun mukaista.

Kuulonäkövammaisten monitarpeisten henkilöiden liikkumisessa tarvittava turvaistuimen myöntämisperusteet vaihtelee kunnittain.

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

On hyvä uudistus, että työmatkan alku- tai päätepiste voi olla muukin kuin koti tai tavanomainen työn suorittamispaikka (23§).

Mahdollisuus tehdä euro- tai kilometrimäärään perustuvia matkoja koko maan alueella on hyvä uudistus (24§). Kilometri- tai euromäärään perustuva tuki ei kuitenkaan saa perustua korona-aikana tehtyjen matkojen määrään, sillä pandemia-aika ei anna oikeaa kuvaa matkojen tarpeesta.

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Hälytyslaitteet, tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet esim. induktiosilmukka, valaistus. MM näiden välineiden tai laitteiden kohdalla korvattavuus on perusteltua olla 100 %. Esimerkiksi tandempyörä maksaa huomattavasti tavallista polkupyörää enemmän, joten jos hyvinvointialue korvaa puolet välineen hankkimisesta aiheutuvista kuluista, on harrastusvälineen hinta silti suurempi kuin vammattomilla pyöräilijöillä.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaispalveluiden on oltava käytettävissä katkeamattomasti.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Kaaja Taru
Suomen Kuurosokeat ry - Oikeuksienvallvonnan työryhmä